

ОПИС ВОЈСКЕ ЈОВАНА ХУЊАДИЈА

ПРИ ПОЛАСКУ У БОЈ НА КОСОВО.

Страховити пораз угарске војске под вођством Јована (Јанка) Хуњадија у тродневној битци на Косову Пољу од 17. до 19. октобра 1448. г. дубоко се зарезао у сећање српскога народа.

Српски летописи су тај страшни пораз кратко забележили¹, многе народне² и уметничке песме³ су га на разне начине опевале, о тој погибији угарске војске сачувало се међу Србима на Косову све до наших дана живо народно предање⁴, које су разни страни и наши путописци током векова у својим путописима забележили⁵, а страдање Јанково прешло је широм целог нашег народа у узречицу („прошао као Јанко на Косову“)⁶.

У нашој и страној историографији та је Косовска битка до танчина позната, о њој има до душе доста извора, али су они различите вредности, њихова казивања се међусобно не слажу, стога се и описи Косовске битке код појединих писаца од најстаријих времена до данас међусобно разликују.

Сам Јован Хуњади је у свом писму декану Николи Лошоцком (од 30. дек. 1448. г.) описао врло кратко и површно погибију своје војске на Косову и јавио му, како се из ње спасао, како је допао у руке деспоту Ђурђу у Смедереву, одакле се ослободио и дошао у Сегедин.⁷

То је био једини до сада познати директан извор за историју те чувене битке, која је својим трагичним свршетком потресла онда сав хришћански свет, а нарочито све околне државе југоисточне Европе.

С тога су и савремени турски, угарски, грчки, српски, немачки и пољски писци из друге половине XV. века краће или дуже описали косовску битку, али, све су то извори другог реда, јер су њихови описи састављени на основу вести по чувењу.

Описи такве врсте, наравно, не пружају сами собом довољна јемства, да

¹ Starine IX, 80. — Šafarik, Památky, 78. — Милојевић М. С., Путопис дела праве старе Србије Б. 1871. I, 216.

² Народне песме које певају о Хуњадију побележио је Т. Maretić, Naša narodna epika, Zagreb 1909, стр. 167.

³ Уметничке песме о Хуњадију у старој књижевности, у Rječniku Jugosl. Akademije под речју „Kosovo“.

⁴ Опширно народно предање о Косовској битци 1448. г. код Косовских Срба: Милојевић о. с. р. 2 6—217.

⁵ Ф. Петанчић у свом путопису почетком XVI. в. (Rad. 49, 127, 133) — J. Soranzo г. 1575. (Rad. 124, 38). Барски надбискуп М. Bizzi 16.0. г. (Starine XX, 121) — Енглез, др. Браун, г. 1699. (Споменик С. К. А. IX, 41).

⁶ В. Караџић, Нар. срп. пословице. Цетиње 1836, стр. 274.

⁷ Joh. de Zrednae, Epistola XXXIX. Schwandtneri Scriptores rerum hungaricarum, ed. 1746, II, 57—58.

су верно реконструисали прошле догађаје, стога ваља најпре критички испитати индивидуалну поузданост и веродостојност сваког од тих писаца и по могућности пронаћи провениенцију њихових вести о Косовској битци, да би се из тих вести могла онда одвојити објективна истина од разних субјективних примеса и тенденциозних обожавања, с којима је мање или више увек скопчано свако усмено препричавање ратних догађаја.

Најопширнији опис Косовске битке (г. 1448.) дао је Грк Лаоник Халкондил у седмој књизи своје велике Историје, која описује догађаје од г. 1298—1463.⁸

Халкондил је био у служби Димитрија Палеолога, деспота од Мореје, чији је брат, деспот Тома Палеолог, 18. децембра 1446. г. удао своју кћер Јелену за Лазара, најмлађег сина српског деспота Ђурђа Вуковића⁹, који је с Византинцима одржавао многоструке везе.¹⁰ Сем тога је Ханкондил више пута ишао као посланик султану Мурату II. и од њега је два пута и у ропству задржаван па је тако имао прилике, да о догађајима на Балкану прибави добрих информација. Несразмерна опширност или краткоћа у обради појединих догађаја његове Историје потиче, наравно, од обиља или оскудице вести за њих. За разлику од дотадањих византиских историка Халкондил главну пажњу свога причања није обраћао Византији, која је била на умору, него новој турској држави која се нагло дизала¹¹, стога је и Косовској битци поклонио врло много пажње.

Он је детаљно описао само бојиште на Косову, положај угарске и турске војске пре боја са размештајем појединих трупа у центру и на оба крила и са колским табором; са епском живахношћу је приказао цео развој тродневног боја истакавши све важније епизоде у њему; али је у добре вести о Косовској битци уплитао и позније приче и скаске.

Најбољи угарски савремени извор за Хуњадијево доба, Хроника Јована Туроца, уз много краћи опис Косовске битке (у гл. 46—47) наводи поименце и неколико најодличнијих учесника у њој.¹²

Свештеник Туроц је уживао нарочиту милост краља Матије, и као писац стајао је под утецајем традиција Хуњадијеве куће, стога је у својој Хроници (од 28 главе до краја) претежно и описао ратовања Јована (Јанка) и Матије Хуњадија.¹³

Нешто млађи његов савременик А. Бонфиније († 1502),¹⁴ који је такођер стајао у служби краља Матије, у својој Историји Угарске је за старије време препричао Туроцијеву Хронику, нешто је допуњујући и казивањем старца који су у догађајима учествовали, тек од г. 1468 постао је он самосталан.¹⁵ Косовску битку описао је Бонфиније опширно, допунивши Туроцијево причање многим новим, али не битним појединостима.

Познати мемоариста и потоњи папа, Енеја Силвије Пиколомини (1405 до 1464),¹⁶ секретар немачког цара Фридриха III, који је имао везе са угарским државницима и деспотом Ђурђем, у свом писму папи Николи V. (од 25. нов. 1448.)¹⁷ је такођер кратко описао Косовску битку по чувењу, са неколико нових података, он на пример први спомиње учествовање Чеха у Хуњадијевој војсци¹⁷. Е. Силвије био је одан Фридриху III, а непријатељски расположен према Јанку Хуњадију и рођацима деспота Ђурђа, грофовима Цељским,¹⁸ чија „Цељска Хро-

⁸ L. Chalcocondylae Historiarum I. X. Parisiis 1650, I. VII. p. 188—197.

⁹ Радонић Ј., Западна Европа и балкански народи према Турцима у првој половини XV. в. Н. Сад 1905. стр. 244.

¹⁰ Јиречек—Радонић, Историја Срба II, 159.

¹¹ Krumbacher, Gesch. d. byz. Litteratur², 302—303.

¹² J. Thwrocz, Chronica Hungarorum. (Schwandtneri Scriptores, I) 261—262.

¹³ Dr. H. Marczali, Enchiridion fontium historiae Hungarorum. Bp. 1902, p. 248.

¹⁴ A. Bonfinii Rerum hungaricarum decades V. Posonii 1744. Dec. III. I. VII. p. 368—372.

¹⁵ Marczali, o. c. p. 249.

¹⁶ О њему опширно: Fueter Ed., Geschichte d. neueren Historiographie. München u. Berlin 1911. S. 116—118.

¹⁷ Epistola Aen. Sylvii ap.: Pray, Annales rer. Hung. III, 70—72.

¹⁸ Marczali o. c. p. 253.

ника“ је такођер кратко регистровала Косовску битку, изгубљену „због издајства Влаха“¹⁹.

Савремени пољски историк Јован Длугош (1415—1480), каноник Краковски и потоњи архиепископ Лавовски, је у својој Историји Пољске у кратком опису Косовске битке истакао нешто опширније разлоге, зашто деспот Ђурађ није уз Хуњадија пристао²⁰. Длугош је учествовао у политичким преговорима Пољске са страним државама, као покликсар долазио је и у Угарску, где је могао прибавити и вести о Косовској битци. Иначе Длугош важи као добро обавештен писац, само што је с националног и династичког гледишта пристрастан и према Хуњадима не баш пријатељски расположен²¹.

Србин Михаило из Острвице (рођен око г. 1430) уграбљен је као дете и служио је у турској војсци као јеничар, док се није ослободио кад је краљ Матија заузео Звечај, онда је доспео на пољски двор, где је око 1490. г. написао турску историју. У њој је кратко описао и Косовску битку, која је по њему трајала од четвртка ујутру до суботе у вечер и завршила се с потпуним поразом хришћана тако, да је „Јанкул једва сам — други“ умакао у Угарску, а сви остали су погинули²².

И једна савремена турска Хроника у издању Х. Левнклауа има кратак опис Косовске битке.²³ По тој Хроници су Турци привидним бегством расули редове тешких угарских оклопника и повратив се захватили су их с леђа и с бокова те их разбили и потисли у њихов колски табор (Wagenburg), где су их у битци преко целог дана и ноћи сасекли.

Исти Левнклау је у Својој Историји Турске²⁴ на основу турских извора и сам дао један опширан опис Косовске битке са више, пре њега непознатих, нових детаља.

Осим Хуњадијева кратка писма, сви ови напред побројани писци су извори другог реда, јер по речима Е. Силвија): *audita, non visa pagant* Стога није чудо, што се ти изворни писци у приказивању Косовске битке међусобно не слажу ни у опису угарске војске ни у погледу њезина броја, па ни места, на ком је војска прешла Дунав. Исто тако друкчије описују и бојиште на Косову Пољу, ток саме битке и време њезина трајања, као што различито наводе и разлоге, због којих деспот Ђурађ није уз Хуњадијеву војску пристао.

Поред тих савремених изворних писаца Косовску битку је укратко описао и дубровачки хроничар из XVI. века, Јуније Растић, у својој дубровачкој хроници²⁵. Дубровачка Република је и сама најживље учествовала у политичким догађајима тога доба, она је имала најбоље организовану курирску службу на Балкану и чим се у Дубровнику пронео глас о погибији угарске војске на Косову одмах је Сенат послао неколико галија да крстаре дуж морске обале и да прихватају бегунце из битке.

С тога се у дубровачком државном архиву покупило доста грађе о тим догађајима, па пошто је Растић своју хронику написао на основу архивске грађе, што се помоћу касније објављених аката из Дубровачког архива може несумњиво утврдити, то и његово причање о догађајима око Косовске битке има изворне вредности. Нарочито је важно Растићево приказивање одношаја деспота Ђурђа и његова челника према Јанку Хуњадију после битке.

¹⁹ Dr. F. Krones, Die Freien von Saneck u. ihre Cronik als Grafen von Cilli. II. Tl. Die Cillier Chronik (Graz 1883) II, 108.

²⁰ Dlugoss, Historiae Polonicae I. XIII. Lipsiae 1712, p. 46—47.

²¹ Marczali, o. c. p. 252—2 3.

²² Др. Ј. Шафарик, Миаила Константиновића Историја или Летописи турски, списани око г. 1490. (Гласник XVIII) стр. 107. О начину писања његова: Matković, Rad 49, 107.

²³ Lewenclaw, Neue Chronika türk. Nation von Türken selbst beschrieben. Frankfurt a. M. 1590, p. 24. — И Михаило из Острвице описујући турски начин ратовања говори, како Турци оклопљене коњанике нападају с леђа и с бокова те рањавају њихове коње, стога он препоручује лаку коњицу.

²⁴ Leunclavii, Historiae musulmanae Turcorum. Francoforti 1591, p. 565—567.

²⁵ Chronica Ragusina Junii Restii (Monum. sp. hist. Slav. mer. XXV) p. 297—298, 304.

Те одношаје после битке описао је и други дубровачки аналита из XVI. в., Павле Лукаревић²⁶, али сасвим друкчије од Растића, но то његово причање нема историске вредности јер се не може одржати, осим тога Лукаревић важи као скроз некритичан писац²⁷.

Монографије о Косовској битци 1448. г. до сада нема, али је литература о њој велика.

На основу података мањег или већег броја горњих изворних писаца су многи наши и страни историци краће или дуже описали Косовску битку. Од тих многих, истаћићу овде само најважније.

Међу првима је наш Јован Рајић²⁸ дао једну лаку и површну компилацију о тој битци из Халкондила, Туроца, Бонфинија, Леонклавија, Орбинија и Бранковићеве Хронике.

У угарској историографији Косовску битку је врло опширно и критички приказао гроф Јосиф Телеки²⁹, краће и слабије Феслер-Клајн³⁰, док Енгл³¹ према овој двојици не долази у обзир.

Нових података за историју те битке не пружају у својим Историјама Турске Хамер³², Цинкајзен³³, и Јорга³⁴.

Много пажње је опису Косовске битке на основу познатих извора обратио и Чедо Мијатовић³⁵ у својој монографији „О деспоту Ђурђу Бранковићу“; он се држао више излагања Феслер—Клајнова а није употребио опширнијег и критичкијег од себе грофа Телекија. На неким местима је појединим писцима без довољног проверавања поклањао и сувише вере.

У новије време је у нашој историографији и К. Јиречек³⁶ дао кратак и концизан опис те битке, али на основу старих извора; док је Јован Радоњић³⁷ у свом опису те битке уз анализу некојих извора употребио први дубровачку хронику Ј. Растића као извор за историју одношаја деспота Ђурђа и његова челника према Хуњадију после битке, не расветљујући при том сву ту врло важну улогу, коју је Соркочеве у догађајима око битке играо, (што у осталом није спадало ни у задатак Радоњићеве књиге).

Због неслагања извора, не слажу се наравно ни описи Косовске битке код горњих писаца. Док се извори и писци колко толко слажу у опису саме битке, у погледу њезина трајања и потпуна пораза угарске војске, дотле они не пружају подробнији опис Хуњадијеве војске, не слажу се у питању места и датума, где и када је та војска прешла преко Дунава и не расветљују однос деспота Ђурђа према Хуњадију пре и после битке.

1. септембра 1448. г. стигао је губернатор Угарске Јанко Хуњади са својом технички добро опремљеном војском и великим табором на Дунав код Ковина, преко од Ђурђеве престонице Смедерева, одмах је затим прешао Дунав, утаборио се код села Суботице на ушћу Мораве и одлучно је позвао деспота Ђурђа да и он са својом војском учествује у ратном походу против Турака.

Овај позив је довео деспота Ђурђа у велику неприлику, јер је он био мишљења, да би још требало чувати тековине Сегединског мира са Турцима, и то тим пре, што Хуњади није добио тражене помоћи ни од Хришћанског Запада, него је у одмакло јесење доба сам полазио против Турака.

Деликатну дипломатску мисију око вођења тих преговора са Хуњадијем

²⁶ Luccari P., *Copioso ristretto de gli annali di Rausa. Venetiae 1605*, p. 96.

²⁷ Dr. F. Šišić, *Enchiridion fontium historiae croaticae. Zagrabiae 1914*, p. -3.

²⁸ Раић Ј., *Историја*, Кн. IX, 205—214.

²⁹ Teleki J., *Hunyadiak kora magyarországon (Bpest 1852)* II, 73—101.

³⁰ Fessler-Klein, *Gesch. von Ungarn II*² Leipzig 1869, II, 514—519.

³¹ Engl, *Gesch. d. ung. Reiches. Halle 1801*, III. 395.

³² Hammer, *Gesch. d. osman Reiches I*, 478.

³³ Zinkeisen, *Gesch. d. osman Reiches in Europa*, Gotha 1854 I, 716—732.

³⁴ Jorga N., *Geschichte des osmanischen Reiches (Gotha 1908)* I, 450—453.

³⁵ Ч. Мијатовић, *Деспот Ђурађ Бранковић*, Б. 1882. II, 114—129.

³⁶ Јиречек—Радонић, *Историја Срба II*, 154.

³⁷ Радонић Ј., *Западна Европа*, 254—255.

поверио је деспот Ђурађ — што се до сада није знало, — своме „ризничком челнику“, Дубровчанину Паскоју Соркочевићу,³⁸ који је имао знатна удела у свим политичким пословима деспотовим са Јованом Хуњадијем, са Стеваном Вукчићем и са Султаном.

Но преговори су ишли врло тешко и споро. Пошто Хуњади није добио помоћи са Запада, он је — изгледа — од деспота упорно тражио оружану учешће у борби против Турака, што је деспот одбијао и нудио само доброхотну неутралност.

Соркочевић је три пута долазио у табор угарске војске ради преговора, али сва три пута без успеха.

Са своје треће посете написао је Соркочевић из угарског табора ово ниже штампано писмо (од 11. септ. 1448. г.), које за историју Косовске битке представља један нов (колико је мени познато до сада још не штампан и, што је сигурно, у литератури неупотребљен) извор првога реда. То писмо у многим допуњује наше знање о Косовској битци, даје прилике да се различити податци из напред побројаних извора друге руке провере и коначно утврде, расветљава питање о односу деспота Ђурађа према Хуњадију и, што је најважније, даје опширан и подробен опис Хуњадијеве Косовске војске, за коју се до сада само неодређено говорило, да је била до тада понајбоље опремљена и наоружана војска Угарске.

Стога ћу целокупан текст тога писма навести са потребним коментаром и упоредном анализом његових података са раније познатим податцима из извора друге врсте, а на крају ћу пак покушати да расправим питања, која из нових података тога писма резултују.

Соркочевићево писмо није сачувано у оригиналу, него у препису, који се налазио у Кодексу Библиотеке Александрина у Риму (in Archigymnasio Sarentinae, под знаком DDD. R. 15.). Један препис тога писма из XVIII. века доспео је у библиотеку дубровачке Мале Браће, одакле га је летос преписао г. проф. Петар Колендић и љубазно га мени уступио. Писмо гласи:

Exemplum litterarum ex Paschale de Sorgo, Raguseo nobili, qui est cum Despto Serviae inter primores et fuit in exercitu Pannonorum, cum transarent Danubium. Scripsit ad N. Ansalonem Siculum, equitem clarum apud Arachteam⁴⁰, Acarnanum regiam.

§ 1. Ut notificem tibi de novis istis in praesentibus contingentibus cl. equ. n. comes Johannes sive comat Janus, regni Hungariae gubernator, magno suo cum exercitu Kal. Sept. in oppidum Choino⁴⁰ advenerat et copias transmeavit in Sobo-

³⁸ Паскоје Соркочевић (Pasqualis Junii de Sorgo) дошао је у Србију као трговац (1440. г. је као изасланик Дубровника ишао Стевану Вукчићу, те године постао је и члан Consilii Rogatorum. Исте године био је и заповедник дубровачке галије, која је деспота Ђурађа возила из Дубровника у Бар. 1445. г. спомиње се као „челник ризнички“ деспота Ђурађа и као такав је учествовао у свим политичким питањима свога времена. Као награду, добио је од деспота разна добра у Топлици и Дубочици. Последњи пут спомиње је у српској служби 1453. г. Одмах затим је распродао своје имање у Србији и преселио се у Дубровник, где је 1454. г. умро. (Mreček K., Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien IV., 30). Допуна о П. Соркочевићу: Glasnik Zem. Muzeja za B i H XXIII, 454 „Челник ризнички“ био би по данашњој номенклатури, министар финансија. О том опширно Ст. Нов., Гл. 50, 161-164.

³⁹ Arachtea, град на обали реке Арахте Arathos, Arta) у Акарнанији у северној Грчкој. Талијански археолог и путописац из XV. века, Ciriaco Pizzicolti, по родном месту назван Anconitanus, у свом путопису од г. 1444. наводи, да је у фебруару те године пловећи уз грчку обалу упловио у ушће реке Arachtae и возећи се 11 миља по реци дошао је у Акарнанију у град Арахтеу на обали исте реке. Ту је видео „младога Карола, пресјајне напуљске куће потомка, краља епирскога, који га је лепо примио“.

Кириак је као археолог мислио, да треба да употребљава стара имена па је нове топографске називе избегавао. Од старе реке Arachius (Strabo VII, Plinius IV, I; Ptol. и др.) створио је истоимени град Арахтеу, који стари географи не наводе, док је „Ambrakia“ из старих и средовечних писаца довољно позната. (Matković, Rad 42, 175. — Упореди и Pauli-Wissowa, Realenciklopedie d. class. Altertumwissenschaft, под речју: Arachtos.

⁴⁰ О месту прелаза уг. војске преко Дунава не слажу се ни извори ни писци: По Туроцу је војска прешла Дунав „supra castrum Zevelini“ (о. с. р. 259) по Бонфинију један

tica⁴¹ ad ostium Lamoranae, prope Smedero. Cum et taborium⁴² iam transvexisset ad Soboticza verum et equites, qui iam transierunt ad IIII et XXX milia fertur, pedites vero variis armis muniti ad XV milia stilica, hastis longis, stambechiris, balistis, scutis magnis et staturae hominis longitudine quisque palum habentibus, ut in solo ad libitum firmarentur et utique clipeis manu gerendis et ronchettis⁴³. Qui pedites omnes accinti spatibus grandis et acutis ensibus⁴⁴ et daghis⁴⁵ ac omnibus opportunis armis optime fulciti.

§ 2. Post hoc eodem in exercitu sunt equites VIII milia ex diversis plerisque regionibus Hungariae delecti, quibus Hungariae populi stipendio meatuque praebent, nam quinquaginta quaeque focularia vel quique totidem lares unum munitum armis h. min. m. tribuere exercitui ut de more regiae maiestati tenentur.

§ 3. Itemque ex Meldonia equites tria milia ex optimo ordine dilecti atque armis egregie muniti, praeterea quos ipse Flaccorum princeps quattuor cum milibus archigeris exercitum sequitur et alii hinc inde sponte sequuti variis ordinibus homines ita ut peditum equitumque ad LXXII milia hominum exercitum complent⁴⁶.

§ 4. Quo in numero plerique sunt homines mechanicae rei artifices et ingeniis quibusque ad belligerandum opportunis periti et jam diu longa exercitatione experti, quorum alia inter bellica machinarum instrumenta catapultae et quae bombardae scopietaeque dicuntur, quorum maiores CCC lapideas plumbasque graves et ferreas globealas emittunt. Minores vero 300 longius et ultra XX stadia plumbeatas pallulas ferreasque impellere solent. Et alii utique parvuli scopiecti circiter mille numero feruntur.

део код Ковина, други код Северина: ad Cubin... Istrum traiecerunt, ad Severinum oppidum alii transire (o. c. p. 368); по Леонклавију пак код Београда: via Laurensi vel (ut modo vocatur) Belegradensi. Histor. musulmanae, p. 515). У историографији мишљења су такођер подељена, Енгл. (III, 395) Цинкајзен (I, 721) Феслер-Клајн (I, 575) Мијатовић (II, 112) држе се на пр. Туроца, Хамер (I, 478) се држи Бонфинија. Тек новији писци (Јуречек II, 154 и Радонић, 256) комбинују да је војска прешла Дунав код Ковина, што се сада Саркочевићевим наводом сигурно утврђује.

⁴¹ Суботица, место на Морави, које је кнез Лазар дао Раваници. (Miklosich, Monumenta serbica, p. 199). „Subotiza, appresso Resava“ (Monument spect, hist. Slav. merid. XXV, 353). 1734. г. је село Суботица припадало парохији ресавској (Споменик 42, 129, 153). Сибовица, један потес на ушћу Мораве, ниже Смедерева (Генералштабна карта 1:75.000).

⁴² Taborium, чешки: šik vozovů, tábor vozovů, hradba vozová, немачки: Wagenburg, српски: „тарни возови“ (Ј. Шафарик, Гласник XVIII, 107) или „на возыхъ везомихъ“ (Раић, Историја IX, 206) значи овде колски табор састављен од бојних кола (Streitwagen), који је као убојно средство усавршио и у хуситском ратовању с успехом употребљавао чешки стратег Јан Жишка. Од Чеха су употребу табора у рату примили Угри, Пољаци и Козаци. Постанак речи је нејасан. — Литературу о употреби табора у бојевима Пољака и Руса у XV и XVI в. има: Первольф, Славян. взаимность съ древнѣйшихъ временъ до XVIII. в. Спб, 1874, p. 165. — Темељна расправа о изгледу појединих возова или кола и организацији целог колског табора: Melichar F. Šik vozový (Ottuv Slovnik naučný, Prag 1906. XXIV. 606—608.)

⁴³ ronchetta = serpetta, genus hastae falcatae.

⁴⁴ daga = sica, pugio, Dolch.

⁴⁵ Халкондил описује мачеве Мађара и других народа у нешто ранијој битци код Варне (1444. г.): gladii namque Pannonorum (Мађара) et Germanorum longi sunt et acuti, nec librato ictu feriunt, quoadm dum barbarici et Italici. Barbarici gladii (et eiusmodi utuntur Turci) ponderosi sunt admodum. unaque tantum parte scindunt. His comparantur gladii Italici, qui quondam Graecis in usu feure. Germanici et Pannonici gladii longi et rotundi, necnon interdum quadrati sunt: aciem habent acutam et mucronem oblongam desinunt (o. c. p. 177).

⁴⁶ Приближан број војске наводи само Е. Силвије (o. c. p. 72): Ajunt, qui de magnis m. jora loquuntur: Joannis exercitus septuaginta millium, Turcorum ducentorum milium extitisse; сви остали извори имају много мањи број. Chalcondyles (o. c. p. 188): in castris Choniatis erant quadraginta millia hostium tam ab Pannonibus quam ab Dacis allecti. Septem millia equitum erant, et curribus vehebantur alii, quorum numerus erat bis mille. — Thwroc (o. c. p. 261): viginti quattuor vel paulo plus pugnatorum millia in brachio. Bonfinus (o. c. p. 358): Duorum et viginti millia, accessisse Valahorum auxilia. Ortelius, Chronologia, Nürnberg 1615, p. 45 — наводи 22.000 бораца. Млетачки извори (Annales de Magno) наводе 45.000 (Jorga, Notes et extraits, III, 233). Мијатовић (по Феслер-Клајну): 24.000 војника већином коњаника прикупљених у самој Угарској, 8000 Влаха, доста топова и 2000 Чеха извезбаних артиљериста; Радонић (o. c. p.) највише 30.000 људи, међу њима 8.000 Влаха; Ј. Раић (IX, 206): 22.000.

§ 5. Sunt et alii multi, qui sponte absque ullo stipendio Crucis praeconio tantum pellecti exercitum hac pia in expeditione sequuntur, qui ad defendendas machinas munitionesque lubentissime adiuvant, in quibus innumerae sunt disinetae scalae pontesque et alia pleraque mirifica ingeniosaque bellorum instrumenta, ita ut vix alterum puto meliori ordine exercitum nostroque tempore munitum ruisse. Et ad se bene tuteque castrametandum currus una cum his, qui sunt in tabaro⁴⁷, habet V numero et quique currus ad agendum et gubernandum habet equos VI et homines III qui currus tabari nomine ad III passuum milia spatio castrametatum quibusque in locis exercitum circumvallari tutaripue pulchro ordine parantur. Peraguntur itaque exuberantissime commeatibus armisque omnigenis conferuntur ut per dies quibusque necessariis in rebus exercitui suffecturi sint.

§ 6. Est et una cum Jano, duce praefato, maximi pontificis n. legatus in exercitu Cristophorus Garatonich⁴⁸, episcopus olim Coroneus, et pleri ex Pannonia proceres et procerum filii et ut que ex Meldonia Flacciaque et Transilvania plerique perstrenui et magnifici principes, quorum longum esset litteris explicare magnificentissimi apparatus ordinem quantave affectione et animi promptitudine et hilaritate ad hanc expeditionem accedunt, quod non ut ad bellum bellicosus barbaris inferendum, quum ad paratas sibi nuptias celebrandum properare videntur quantaque religione, devotione et indigentibus in campo hominibus pia et munita largitione procedunt.

§ 8. Praeterea hisdem se copiis addidisse novimus magnum decanum, qui Ladislai regis Teucro bellum inferentis in Hungaria gubernator fuit eo tempore, quo rex in Teucros bellum egerat, qui decanus ad V equitum milia cum III peditum milibus secum habere fertur et utique ex Appolonia ad III equitum milia peditumque duo milia superradduntur, qui ex Russia iter ad exercitum faciunt.

§ 8. Insuper vero Albanensium ordines legatos ad Janum ducem miserunt, ut ad XX armatorum hominum milia sibi hac in expeditione opitulari se policerentur, quos cum humane honorificeque susceperit donatos remisit exercitum vero ut minus idoneum et expeditum bello abnuendum censuerat.⁹⁴

⁴⁷ Овај колски табор пре боја, на маршу, описује из извора једини Chalcocondyl (о. с. р. 188): . . . et curribus vehebantur alii, quorum numerus erat bis mille. In his arma et necessaria ad expeditionem subvehebantur. In iisdem vehebantur bombardae plurimae, quas Zarobotanas nominant. In hunc modum armati et instructi Istrum transgressi sunt. — По Бонфинију (о. с. р. 370) Хуњади је при размештају војске пре боја на Косову: in colle, praesidia curribus munitionibusque obfirmarat. За време битке угарска је војска од Турака потиснута у свој колски табор и тамо је дотучена.

Dlugoss (о. с. р. 803) мисли, да су Мађари изгубили битку код Варне, што нису своја убојна кола поређали „more tabori”: . . . nullos de ipsis curribus *more Tabori* instructo, quibus in orbem compositis, primo, secundo et tertio curruum ordine velut et fortalitiis tutius pugnare poterat exercitus, sed visum est Regi ideo currus in ordines non poni.

О постанку, организацији и ратној употреби табора (или колске утврде) код Чеха, види расправу: R. Urbánek, Žižka a husitské válečnictví (Sborník Žižkův. Prag 1924) p. 37—46, са сликом Жишкине војске и засебном сликом његова табора од кола, на стр. XLIV.

⁴⁸ Christ. Garatoni, canonicus Paduensis, 27. febr. 1437. ad episcopum Coronensem (in Graecia) promotus A. 1448. mittitur nuntius apostolicus in Hungariam et fit administrator ecclesiae Hierosolymitanae. Huic Christophoro successor datur 27. VI. 1449. Bartholomeus, episc. Coronensis. (Eubel, Hierarchia catholica medii aevi, vol II., sub puncto de episcopatu Cor. nensi (Coron).

Од изворних писаца једино још Bonfinius (о. с. р. 362, 3 2) спомиње у угарској војсци и међу палима на Косову и: Episcopum coronensem, legatum Apostolicum.

⁹⁴ Ова вест о одбијању арбанаске помоћи не слаже се са другим изворима који говоре, да је Скендербег хтео да помогне Хуњадију, али у Косовску битку није стигао на време. Chalcocondyl (о. с. р. 189) тврди, као да се Хуњади почетком 1448. г. обраћао за помоћ против Турака Скендербергу, а зна се за сигурно да је сам Скендербег у мировном уговору са Млечанима од 4. окт. 1448 тражио новчане помоћи, да би своју војску сјединио с Хуњадијем. (Ljubić, Listine IX, 283. Monum. sp. hist. Slav. merid. v. XXI), а 20. окт. т. г. исти: Schanderbegh, dominus Albanensis“ тражио је преко свога изасланика од Дубровачке Републике зајам: pro eundo contra Teucros una cum exercitu christianorum. (Jorga, Notes et extraits, II, 427, прим.). Bonfinius (о. с. р. 369) наводи да је Хуњади требао да нападне Турке спреда а Скендербег с леђа, али да није стигао на време. Тај исти ратни план потврђује и поуздани Растић (Chronica Rag., 298) тврдећи да је Хуњади стигавши са војском на Косово: trovo praventivamente venuti li Turchi e perde la speranza d'aver per compagno Scanderbeg.

§ 9. Salgianech Turchus suo cum exercitu optimo ordine paratus est. Pannonones vero, qui et Hungari vocitantur, Appolonique et Transilvani una simul et Albanenses unanimiter sancto patri fidelitatem iuvavere. Legatus transivit in Moesias, quas S rvias dicimus, VII Hungariae principibus comitatus, qua ex provincia sponte sua quamplures homines alacritate magna sequuntur exercitum.

§ 10. Teucrorum vero princeps Murath suo cum exercitu postulat in Plondio et bascia satrapum suorum primarius manet in Sophia magno copiarum apparatu munitus.

§ 11. Ceterum noverimus quod praeterito mense augusti ex Hungaria mille equites et pedites quingenti pro Bediam in Teucrorum regiones transiere et praedam non exiguum retulere. Qui vero ad custodiam loci fuerant cum de majori exercitu suspicarent primo impetu aufugere, postea vero re cognita et ordine simul collecti quamplures barbari in Flaccorum agrum ad populandum regionem peregere, ubi princeps ille Michael Niger⁵⁰, gubernatoris sororius, perstrenue inito accerimo cum barbaris proelio eos tandem magna cum clade superans ex his tandem et sociis ad IIII equitum milia rapit, ex Flaccis vero, qui se eo certamine principi addiderunt, ad C et XXX homines cecidere, e barbaris autem praefectus eorum acciditur, qui et Bediam praesidii praefectus erat, et duo ex aliis primoribus eorum capti ed demum Teucros fere omnes caesos ita ut pauci evasisse certis litteris novimus, nam mortuos inter et captivos supra IV Teucrorum milia percepimus⁵¹.

§ 12. Meus praeterea dominus Despotes sequendi aperte exercitum adhuc anceps est, puto quoad posse neutralem se in medio manere curabit. Ego vero hac pro re in exercitu sum et ter iam orator pro rei compositione, laboravi nec adhuc perfeceram. Deus quidem faveat et aspiret me rem bonam in eoque domino placitam conficere posse.

§ 13. Nullos adhuc neque ex consiliaris hoc intelligere potest qua ex regione ducem exercitum traducturus sit.

§ 14. Ipse vero dux sollertissimus omni iure videtur et eo quo die taborum castrave transmeare Danubium fecerat, tres vallidissimos sub se fessos mutaverat equos die tota nocteque equi... diligentes undique spectant opportune omnia bene rectoque ordine procedere, ita ut ne equidem puto tam sollertem diligentemque hominem visum nostra aetate fuisse... de copiae per Serviam transierint Despotes plene sibi... sollicitus est.

§ 15. Haec tibi quam breviter raptimque perscripsi, per alias vero me maiora ad te et latiori ordine scripturum habeo, optimo maximoque iuvante Jove, ex felicibus Christianissimisque castris III. Jd. Sept. 1448⁵².

Ово Соркочевићево писмо је у т. зв. Александриски Кодекс у Риму записао споменути већ талијански археолог Кириак од Анконе, са неколико својих стилистичких исправака.⁵³

⁵⁰ Lewenklaw (о. с. р. 310) спомиње међу заробљеницима после Косовске битке и некога бана: so in den türkischen Historien *Cara Michael* oder *schwartz Michel* genant wird, und hernach von den Türken wider ledig gelassen worden.

⁵¹ За овај пораз Турака у августу 1448. г. други извори не знају. Једини Lewenklaw Н. (Neuwer musulmanischer Histori türk. Nation Frankfurt a. M. 1593, S 309) спомиње, да су у време кад је угарска војска прешла Дунав ниже доле и Власи га прешли у намери да околину Никопоља опустоше, али да су их суседни бегови, Мехмед- и Хасан-бег, сакупивши неколико хиљада акинџија потукли и натраг претерали.

⁵² Ex codice miscellaneo bibliothecae Alexandrinae quae est Romae in Archigymnasio Sapientiae signato DDD. R. 15. Препис XVIII. века у библиотеци Мале Браће у Дубровнику. Рукопис 416—267.

⁵³ Тај Кириакос препис Соркочевићево писма је врло малим делом (из § 1. целу прву реченицу, из § 6. прва 3 реда до речи filii, из § 12. прву реченицу и цео § 15.) са незнатним Кириаковим стилистичким исправкама Соркочевићевог текста штампао, Remigio Sabbadini у часопису: *Giornale storico della Letteratura italiana*, anno XXXII vol. 64. Torino 1914. p. 411—412. — По тим одломцима се види, да је горњи текст Соркочевићевог писма из библиотеке Мале Браће преписан из Александриског Кодекса са Кириаковим исправкама.

Из овога Соркочићева писма резултују за историју Косовске битке многи нови, знатни податци, од којих ћу овде по реду само најзнатније истаћи.

Одмах на почетку овог писма пада у очи велики број угарске војске од 72.000 бораца. Једини Енеја Силвије казује, да је угарска војска бројала 70.000 војника, док сви остали изворни писци много мање бројеве наводе: Халкондил 49.000, Млетачки анали 45.000, Турци 24.000, Бонфиније 22.000.⁵⁴ Па ипак, Соркочевићев број има за себе доста веројатности, и то из више разлога. Пре свега, он се слаже са једним другим истовременим а од њега независним извором, са казивањем Енеја Силвија. Даље, веројатност његову појачава и психолошки потпуно оправдана претпоставка, да је Соркочевић полазећи у табор угарске војске да с Хуњадијем ради деспотове неутралности преговара имао свакако и задатак, да се тачно информира о бројном стању угарске војске, од чега је највише зависила одлука деспота Ђурђа. Најпосле, веројатност Соркочевичева броја поткрепљују и сложна казивања другоразредних извора, да је Хуњади крајње напоре учинио, да што већу војску сакупи.

По Халкондилу је он хтео да скупи већу војску од оне у битци код Варне⁵⁵, која је — као што се зна — бројала око 20.000 војника⁵⁶. Леонклавије опет прича, како је султану јављено, да се Угри приближују *maximo cum exercitu*, и да: *tantas ex Ungaria Christianorum venire copias, ut eam numerus sine carere videatur, nulloque suorum domi relicto, cuncti ad bellum hoc gerendum prodiisse credantur*⁵⁷; а Туроц директно тврди, да је Хуњади *compilavit et omne. quod in Hungaria in armis potens erat*.⁵⁸ То исто, само на други начин говори и народна песма, која је фантастички опевала (иначе историски утврђену) смрт Хуњадијева сестрића Јована Секеља (Бановић Секуле) у Косовској битци, речима:

„Боже мили чуда великога,
кад с' опреми Сибињањин Јанко
опреми се на бој на Косово
све поћера кљашто и слијепо
и нејако од седам година
свог сестића Бановић Секулу
њeга младог од дванаест лeта⁵⁹

Највише важности овом Соркочевичеву писму даје подробан опис Хуњадијеве војске при њезину поласку у бој на Косово. Већ на основу много слабијег и неодређенијег описа те војске од Грка Халкондила, створено је у историографији мишљење „да је то била једна од најбоље опремљених војска Угарске до тога доба“.⁶⁰ Међутим је Соркочевић овде описао ту војску са њезиним наоружањем и целом ратном опремом много опширније и подробније од Халкондила. Он је тачно изнео број коњаника и пешака, описао разне врсте њихова оружја, оклопа, штитова, пушака и топова, разне врсте ратних справа, изглед и употребу колског табора, тако, да његов узвик на крају тога описа: *ut vix alterum puto meliori ordine exercitum nostroeque tempore munitum fuisse*, не подлежи сумњи.

Пада у очи, да Соркочевић, који је једини од свих побројаних изворних писаца о Косовској битци својим очима видео угарску војску кад је полазила у бој, био у њеном табору и информирао се о њеном саставу, не спомиње Чехе у тој војсци. Њих не спомињу ни најпоузданији извори другог реда,

⁵⁴ У литератури је број угарске војске такођер различито забележен: Раић наводи 22.000, Телеки 24.000, Ч. Мијатовић, по Феслер-Клајну, 24.000 већином коњаника, 8.000 Влада, 2.000 Чеха; Радонић: највише 30.000.

⁵⁵ Chalcocondylae o. c. p. 189.

⁵⁶ Zinkeisen I, 701. Радонић, Западна Европа 219.

⁵⁷ Leunclavii, Historiae musulmanae, p. 565.

⁵⁸ Thwrocz, Chronica Hungarorum, cap. XLVI.

⁵⁹ Вукова дјела II, 501.

⁶⁰ Gróf Teleki József, Hunyadiak kora magyarországon, II, 79.

угарски савремени писци Туроц и Бонфиније, исто тако ни Халкондил⁶¹, иако је он иначе знао за „Boemos“.

Тек остали извори другог реда спомињу у угарској војсци и у Косовској битци учествовање Чеха, али опћенито и неодређено, без доказне моћи.

У нашој и страниој историографији то питање о учествовању Чеха у Косовској битци није још решено. Велика већина писаца говори, да је са Хуњадијем на Косову било и страдало око 2000 Чеха, само неколики писци преко тог питања ћутке прелазе⁶²; али нико до сада није учествовање Чеха у Косовској битци порекао, или се тим питањем нарочито забавио.

Па ипак се проверавањем свих разлога за и против може то питање коначно решити.

Тако је Енеја Силвије у свом писму папи Николи V. од 25. нов. 1448. рекао за Хуњадија, како: *complures eum Teutones et Bohemi secuti sunt, quos stipendio conduxerat*. У Косовској битци пак: *Teutones et Bohemi ad unum occubuisse narratur*⁶³.

Турски извори (по Леонклавију) говоре, да је султан Мурат послао Мартолоза Догана да уходи хришћанску војску и извиди, које вође је предводе, а овај је јавио: *ex praecipuis qui veniant, unum esse b nium Poloniae, alterum banum Bohemiae, tertium banum Vulcum, quartum banum C culorum*⁶⁴.

И Длугош опћенито вели, да је Хуњади пошао против Турака *collecto magno ex Hungaris, Polonis, Bohemis, Almanis aliisque nationibus exercitum*⁶⁵.

Тако исто и савремена Хроника грофова Цељских је забележила, да је у битци на Косову пало: *viell gutter Ritterschaft von Hungern, von Becham (Bechem), von Poln und von Deutschen, die alle darin blieben*⁶⁶.

Заједничку погибљу Мађара и Чеха спомиње кратко и један српски Летопис: вљ лѣто 6956 разби Монарѣ Инкоула на Косову, сѣтворше бои 3 дѣни, 3 ношти сѣсекоше Тоурци Оуѣ и Чехе 63к. 18.⁶⁷; а „2000 Чеха у Хуњадијевој војсци забележили су и савремени Млетачки Анали⁶⁸.

Извори се, дакле, у питању о учествовању Чеха у угарској војсци и у Косовској битци међусобно не слажу; један део извора Чехе уопће не спомиње, други већи део их спомиње.

Па ипак, ни слагање ове већине међусобно независних исказа нема доволне доказне моћи, јер ти искази сами по себи нису поуздани. Већа вероватност је свакако на страни првог дела наведених извора, који Чехе не спомињу, јер су ти писци могли да прибаве сигурнијих вести. Паскоје Соркочевић је сам видео Хуњадијеву војску, а домаћи угарски писци Туроц и Бонфиније као дворски историци краља Матије, сина Хуњадија Јована, били ту такођер у стању, да се добро информишу.

Међутим сви остали изворни писци који Чехе спомињу, јесу странци којима је много теже било да дођу до добрих вести и да их у случају потребе провере.

Та вест о учествовању Чеха у Косовској битци потекла је свакако отуд, што је Хуњадијева војска имала табор од 2000 кола, на којима се при маршу возила артилерија и ратна опрема, а у битци је обично од тих кола, поређаних у више кругова и међусобно повезаних, начињена колска утврда (чешки: *hradba vozová*, немачки: *Wagenburg*) у коју се војска у случају потребе повлачила. Употребу колског табора у рату усавршио је Јан Жишка и с успехом га употребљавао.

⁶¹ Chalcocondyl (о. с. р. 195) спомиње само „Pannonēs“, што је Engl (Gesch. d. ung. Reiches III, 395) превео са: 2000 Mann deutscher u. böhmischer Artilleristen und Vert heidiger der Wagenburg. — Fessler-Klein, 515: 2000 böhmische Artilleristen, die damals für die ersten Europas galten; Ч. Мијатовић (II, 119): 2000 Чеха, извежбаних тобџија.

⁶² Радонић о. с. р. 256—258.

⁶³ Pray, Annales r. hung. III, 70.

⁶⁴ Leunclavii, Historiae musulmanae, p. 565.

⁶⁵ Dlugoss, Historiae Polonicae (Lipsiae 1712) p. 46.

⁶⁶ Krones, Die Freien von Saneck u. ihre Chronik. II. Tl. Die Cillier Chronik (Graz 1883) II, 108.

⁶⁷ Starine IX, 80.

⁶⁸ Jorga, Notes et extraits, III, 233, прим.

Од Чеха су колски табор као ратно средство примили Пољаци, Козаци, Мађари, стога се асоциационом идеја код страних писаца и створило мишљење о учествовању Чеха у угарској војсци.

Међутим се сигурним доказима може утврдити домаћа, угарска провенијенција тих 2000 кола и доказати, да на њима у Косовској битци није била чешка, него угарска посада, према томе, да у Хуњадијевој војсци и у Косовској битци није у опште било Чеха.

Кад је Хуњади у јулу 1448. г. спремао војску против Турака, Ladislaus de Pathai, magister curiae castri Budensis, имао је дужност, да топове (bombardae) на лађама спусти: *ad vadum Danubii usque Nandorlbam*. Хуњади је својим писмом (Thordae, 26. julii 1448.) позвао грађане Пожуна да: *currus, quos ibi ad postram expeditionem exercitualement praeparari fecistis, simulcum bombardis nostris et aliis attinentiis quae circa eodem currus necessario attinent* предаду Патају да их овај што пре отпреми, јер је — каже — чуо, да му Турци хоће да спрече прелаз преко Дунава.⁶⁹

А Енеја Силвије директно каже описујући други дан Косовске битке: *ubi sequens dies illuxit, coorta in sinneos Turcorum multitudo tam repente munitiones curruum, quibus imitati Bohemos Hungari considébant, ensibus invasit et lanceis ut nullis posset offendi missilibus*.⁷⁰

Према овим податцима, о учествовању Чеха у Косовској битци, не може више бити говора.

Соркочевећево горње писмо пружа и могућности, да се разјасни и однос деспота Ђурђа према Хуњадију и султану Мурату, и да се расветли улога, коју је у тим односима деспотов челник, Паскоје Соркочевећ, играо.

Извори се у том слажу, да је Хуњади позвао деспота Ђурђа да учествује у походу против Турака а овај је то из разних политичких и личних разлога⁷¹ одбио, на што је угарска војска кроз Србију непријатељски пролазила, харајући и палећи.

Халкондил на то прича, да је први Деспот Ђурађ послао Султану, који је опседао Кроју, гласника и јавио му, да је Хуњади са многим Угрима прешао Дунав, на што је Султан напустио Кроју и пошао угарској војсци на сусрет.

По турским изворима Мурату је јављено најпре из Видина, да су Угри са врло великом војском и ратном опремом против њега кренули, стога је он напустио Арбанију и дошао у Софију, где му је опет стигао глас, да се преко Београда приближује бескрајна угарска војска⁷². И Бонфиније каже, да је деспот јавио султану за јачину угарске војске и редовно му слао извештаје о њезину кретању,⁷³ али све су то несигурне вести, забележене само по чувењу.

Доказну моћ даје им тек казивање Дубровчанина Јунија Растића, које касније објављена грађа из дубровачког архива делимично дословно потврђује. Растић је у својој хроници забележио, да је деспот Ђурађ одбивши Хуњадијев позив да пође са угарском војском против Турака, по Паскоју Соркочевећу Мурату јавио: и куда крећу Угри и колика је њихова снага⁷⁴.

Соркочевећ је, ван сваке сумње, као поклисар деспотов султану Мурату однео ове исте опширне вести из горњег свог писма о броју, саставу и опреми угарске војске.

⁶⁹ Thallóczy es Aldasy, A magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevéltára 1195—1526 Monumenta Hung. hi.:t. XXXIII (Bp. 1907) p. 378.

⁷⁰ Epist. Aen. Sylvii ap Pray, Annales III. 71.

⁷¹ Личне побуде и политичке разлоге због којих деспот Ђурђе није хтео да пристане уз Хуњадија наводе: Chalcondyles 188; Thurocz, 259; Bonfinius, 368; Dlugoss II. 47; Михајло Јаничар, Гласник XVIII, 106; у литератури: Engl III, 132; Zinkeisen I, 720; најопширније Ч. Мијатовић II. 105—109.

⁷² Leunclavii Historiae musulmanae, p. 565.

⁷³ Bonfinius o. c. p. 368.

⁷⁴ per mezzo di Pasqual Sorgo, inviato espressamente ad Amurate, e della marcia che facevano gli Ungari e delle loro forze. (J. Restii, Chronica Ragusina, p. 238).

Хуњади је за ту поклицарску улогу Соркочевића сазнао и њега је највише кривио како за свој пораз на Косову тако и за своје ропство код деспота Ђурђа, стога му је прва брига била чим се ослободио ропства, да се Соркочевићу освети.

Кад је Хуњади после пораза на Косову на свом бегству кроз Србију био ухваћен, због пустошења српске земље је у Смедереву заробљен. О разлозима, зашто је Хуњади од деспота заробљен, постоји више разних верзија: народна песма каже, да је у то био умешан Шајновић Дамјан,⁷⁵ Михаило Константиновић приписује Хуњадијево ропство неком Бојачевићу,⁷⁶ док Лукаревић тврди, да је Хуњадија на бегству ухватио Радослав Облачић и предао га деспоту Ђурђу, који је заповедио, да га удаве у Ресави, али су га Соркочевић и Ђорђић својим саветима спасли⁷⁷. Међутим поуздани Растић тврди изрично, да је Хуњади после Косовског пораза био заробљен од деспота по наговору (per suggestione) Паскоја Соркочевића, што у осталом и сам Хуњади и један званичан дубровачки акт потврђује.

Тек на основу помирбеног уговора је Хуњади од деспота Ђурђа на неколико дана пред Божић из Смедерева пуштен тако да је на Бадњи дан 24. дек. 1448. г. приспео у Сегедин.

О том миру са деспотом је Хуњади одмах известио Дубровачку Републику засебним писмом, у ком се нашао уклопљен један листић (un vigliettino) што га је Хуњади сам својом руком писао и у њему се тужио на Паскоја Соркочевића и Дамјана Ђорђића, дубровачку властелу и главне министре деспота, свога непријатеља говорећи, „да су та двојица подјаривали зле намере између њега и деспота, из чега су произашле најгоре последице и у самој битци Косовској и у Хуњадијеву заробљењу.“⁷⁸ То исто Хуњадијево власторучно писамце спомиње готово истим речима и Дубровачко Веће у свом писму Хуњадију од 2. јуна 1450. г.⁷⁹

Веће је Хуњадију најљубазније одговорило, да ће испитати случај и да ће своје племиће Соркочевића и Ђорђића у случају кривице казнити. Сенату је — прича Растић — било непријатно, што су два дубровачка патриција направила неприлику Хуњадију и што је, наводно, Соркочевић ишао као изасланик Мурату да га извести о смеру кретања Мађара и о њиховој снази.⁸⁰

После спроведене истраге Сенат је, изгледа, морао утврдити да је Соркочевић заиста поднео султану вест о угарској војсци и то му је уписао у грех, јер, како Растић казује, нешто касније створен је закључак Сената, да ни један дубровачки племић за три следеће године у служби ког страног владара не може бити његов изасланик у коју другу земљу, нити сме у пратњи ма које војске поћи изван земље деспотове. Уједно је Сенат по својој старој тактици да са свима добре везе одржава писао деспоту Ђурђу, да не замери овим корацима јер да се то чини у интересу Републике.⁸¹

Али је ово, наставља Растић, неугодно дирнуло деспота, а нарочито Соркочевића и другове те су деспота раздражили толико против Дубровчана, да је за трговање у Новом Брду, Приштини и Трепчи завео нове царине и опозвао све раније концесије Дубровчана.

Међутим та срџба Хуњадијева на Паскоја Соркочевића што је известио Султана о угарској војсци и био уплетен у Хуњадијево ропство није му ни мало

⁷⁵ Богишић В., Народне пјесме Б. 1878, I. 31.

⁷⁶ Ст. Новаковић (Гласник С. У. Д. 50, 151.) по пољском оригиналном тексту Константиновићева дела, док Ј. Шафарик у свом српском преводу истог дела са чешког, наводи неког Ст. Штамовића (Гласник XVIII).

⁷⁷ Lussari, Annali di Rausa, p. 96. — О Р. Облачићу расправа Ст. Новаковића, Гласник С. У. Д., 50.

⁷⁸ Restii Chronica, p. 298.

⁷⁹ Gelcich-Thallóczy, Diplomatarium Ragusinum Bp. 1887. p. 472.

⁸⁰ Restii, I. c.

⁸¹ ibid, p. 304—305.

пољулала његов положај код деспота Ђурђа, јер га је он и даље у дипломатским мисијама употребљавао и високо ценио. У знак нарочитог признања Сор-кочевићевих дипломатских заслуга, деспот Ђурађ је, шта више, дао и грб његов у зидине града Смедерева урезати.⁸²

Миша Костић.

INHALTSANGABE.

In dieser Abhandlung: „Die Beschreibung des Heeres Johannes Hunyadi's vor dem Aufbruche zur Schlacht am Amselfelde“ wird zum erstem Male ein Brief des im Dienste der serbischen Despoten Georg stehenden ragusanischen Patriciers, Pasquale de Sorgo gedruckt.

Dieser Brief, geschrieben am 11. Sept. 1448. aus dem Lager des ungarischen Heeres bei Subotica am Morawaflusse, bildet eine neue erstklassige Quelle für die Geschichte der Kossowoschlacht, in welcher das ungarische Heer von den Türken geschlagen und total vernichtet wurde.

Nach kritischer Sichtung aller gedruckten Quellen sowohl in Bezug auf die Zeugnisfähigkeit ihrer Autoren als auch auf die Provenienz ihrer Berichte, sowie nach der Übersicht der einschlägigen Litteratur über diese Schlacht, wird hier im organischen Zusammenhänge der Ereignisse der ganze Brief de Sorgo's gedruckt, dessen Text mit nötigem Kommentare versehen und dessen Berichte mittels comparativer Analyse mit den Berichten anderer Quellen verglichen, gegen einander abgewogen, und kritisch gewertet.

Das ergab folgende Resultate:

Von allen Quellen über die Kossowo-schlacht vom J. 1448 (Hunyadi's Brief vom 30. Dec. 1448 Aeneas Sylvius Piccollomini, Chalkondyles, Thurocz, Bonfinius, Dlugoss, Cillier Chronik, Annali de Magno, Michael der Janitschar, Leunclavius, J. Resti, Luccari) hat Pasquale de Sorgo in diesem Briefe das ungarische Heer Hunyadi's mit seiner ganzen Kriegsausrüstung am ausführlichsten und am genauesten beschrieben. Den Wert dieser Heeresbeschreibung erhöht besonders die Tatsache, dass in der Fachlitteratur dieses Heer nicht nur als das bis zu jener Zeit am besten ausgerüstete Heer Ungarns gilt, sondern, dass dasselbe auch unter die bestausgerüsteten Heere jener Zeit überhaupt gerechnet wird.

2) Die Csechen haben an der Kossowo schlacht nicht teilgenommen, wie es die Mehrheit der Quellen (Aeneas Sylvius, Leunclavius, Dlugoss, Cillier Chronik, Anali de Magno, Serbische Annalen) berichtet. Die Wagen von der Wagenburg Hunyadi's wurden in Pressburg gefertigt und die Besatzung derselben bestand nicht aus Csechen, sondern aus Ungarn, welche nur die Kampfweise mit der Wagenburg von den Csechen, den damaligen Meistern dieser Kampfesart, erlernt hatten.

3) Als die Neutralitätsverhandlungen des Despoten Georg mit Hunyadi fehl-schlugen, und der letztere auf seinem Zuge zur Kossowoschlacht das serbische Land zu plündern begann, hatte Pasquale de Sorgo, der diese Verhandlungen im ungarischen Lager führte, auf Befehl des Despoten den türkischen Sultan über das ungarische Heer und dessen Absichten benachrichtigt.

Sobald Hunyadi nach verlorener Schlacht aus der Haft beim Despoten Georg in Smederevo befreit wurde und nach Segedin kam, hatte er sich sogleich bei dem Senate von Ragusa über Pasquale de Sorgo beschwert und ihm, wegen der Benachrichtigung der Türken über das ungarische Heer, die Schuld an der Niederlagen am Kossowo zugeschrieben.

Infolgedessen, hatte der Senat nach geraumer Zeit allen in Diensten fremder Herrscher stehenden ragusanischen Bürgern verboten, als Gesandte in andere Länder gehen zu dürfen.

M. Kostić

⁸² Jireček, Staat, IV, 30.